

VÝROČÍ

Padesátiletí úmrtí Jaroslava Krejčího

Zdeněk Koudelka*

V květnu 2006 uplyne 50 let od smrti bývalého profesora Právnické fakulty Masarykovy univerzity, který se stal ministrem spravedlnosti, předsedou Ústavního

soudu i předsedou vlády, byť v době krize naší státnosti. Výsledkem byl životní konec netypický pro profesora – úmrtí ve vězení.

* JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D., Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

Jaroslav Krejčí se narodil 27. června 1892 v Křemenci na Moravě, okres Prostějov, v rodině učitele, který se posléze stal řídícím učitelem v Polešovicích. Matka Vilma pocházela z rodiny mlynáře z Křemence u Konic na Prostějovsku. Krejčí měl mladšího bratra Květoslava, který zemřel v 16 letech.¹ Krejčí vystudoval gymnázium v Uherském Hradišti a Právnickou fakultu v Praze, kde získal roku 1916 doktorát. Za první světové války sloužil v zázemí v Dolním Rakousku v opravárenské dílně.

Roku 1915 se oženil se Zdenkou, rozenou Dudovou, ze Zákolan. Zdenka byla třetí dítě ze čtyř sourozenců. Její otec Václav Duda byl mlynář a majitel malé továrny na piána. V manželství se narodilo 13. 2. 1916 jediné dítě – syn Jaroslav².

V letech 1918–1920 působil na zemské politické správě v Brně, později jako vrchní odborový rada v prezidiu ministerské rady v Praze (předsednictvo vlády). Od roku 1921 byl tajemníkem Ústavního soudu v Praze. Roku 1928 byl jmenován členem českého zemského zastupitelstva za národní socialisty, roku 1936 zástupcem prezidia ministerské rady v Právnické radě. V této funkci dle pokynů prezidenta Edvarda Beneše jednal o možnostech úpravy postavení sudetské menšiny s jejími právními experty.³

V období 1. 12. 1938 – 15. 3. 1939 byl ministrem

spravedlnosti ve vládě Rudolfa Berana a současně předseda Ústavního soudu, v kteréžto funkci působil jako člen expertní skupiny pro řešení postavení německé menšiny.⁴ Do vlády vstoupil spolu s Jiřím Havelkou⁵ na vyžádání prezidenta Emila Háchy, který jej uznával, byť jej označil za člověka ctižádostivého.⁶

Krejčí byl člen Československé strany národně socialistické a matrikovým římským katolíkem. Hrál na piáno a zpíval baryton, dobře i kreslil.⁷ V meziválečném období obdržel cizozemská vyznamenání: rytíř řádu Čestné legie za propagování francouzské právní nauky v Československu a komandér řádu Jugoslávské koruny, jež obdržel za pomoc při organizaci změny orientace československé pravoslavné církve z ruského metropole na srbský exarchát. V době 2. světové války se stal držitelem Čestného štítu Protektorátu Čechy a Morava s Orlicí svatováclavskou.⁸

Po celé období okupace 16. 3. 1939 – 5. 5. 1945 působil jako ministr spravedlnosti protektorátní vlády. Zůstal i předsedou Ústavního soudu, který byl však nečinný. V období 26. 1. – 3. 2. 1940 řídil Ministerstvo zemědělství po ústupu dosavadního ministra Ladislava Feireabenda.⁹ Dne 3. 2. 1940 se stal po odvolání Jiřího Havelky náměstkem předsedy vlády a po zatčení předsedy vlády divizního generála Aloise Eliáše byl úřadu-

¹ JAROSLAV KREJČÍ ML.: Mezi demokracií a diktaturou, Olomouc 1998, s. 183.

² Prof. JUDr. Jaroslav Krejčí – syn se narodil 13. 2. 1916 v Polešovicích u Uherského Hradiště. Vystudoval Právnickou fakultu UK v Praze a poté se profesně zabýval ekonomickými vědami se zaměřením na makroekonomiku. Od 1936 byl činný v sociální demokracii a za 2. sv. války se aktivně účastnil domácího odboje, za což dostal vojenské vyznamenání. Po válce působil na Státním úřadu plánovacím, kde 1947 vytvořil sociálně demokratickou oponenturu 1. komunistického návrhu pětiletého hospodářského plánu. 1946–51 přednášel na Vysoké škole politické a sociální, kde 1947 získal docenturu, a 1949–52 na Vysoké škole obchodní v Praze. Po únoru 1948 odmítl jako člen ČSSD vstoupit do KSČ a pracoval ve Státní bance československé a ve vědecké práci pokračoval v Národohospodářském ústavu Hlávky nadace. Roku 1954 byl s jinými pracovníky ústavu zatčen a za údajnou velezradu odsouzen na 10 let, v květnu 1960 na základě amnestie propuštěn. V srpnu 1968 odešel do Británie. Od 1969 přednášel integrovanou vědu (kombinace sociologie, ekonomie, historie a politologie) na univerzitě v Lancasteru, kde byl 1976 jmenován profesorem. Od 1990 přednášel též v Československu. Roku 1994 se stal čestným ředitelem Střediska pro výzkum sociálně kulturní plurality Filozofického ústavu Akademie věd ČR a čestným předsedou Správní rady Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky. V exilu byl činný i politicky jako člen Československé sociální demokracie v exilu, od 1976 byl členem jejího představenstva a 1989–95 jejím místopředsedou. V roce 1990 a 1993 byl zvolen i členem Ústředního výkonného výboru obnovené sociální demokracie doma. Dne 28. 10. 1998 mu byla udělena prezidentem republiky V. Havlem medaile Za zásluhy. JOSEF TOMĚŠ: Průkopníci a pokračovatelé, 2. vydání Praha 2005, s. 90–91. RADOMÍR LUŽA: Československá sociální demokracie 1948–89, Brno 2001, s. 167, 177, 180, 198, 212, 222, 226–227, 229, 313. JAROSLAV KREJČÍ ML.: Mezi demokracií a diktaturou.

³ JAROSLAV KREJČÍ ML.: Mezi demokracií a diktaturou, s. 23–24.

⁴ VÍT MACHÁLEK: Prezident v zajetí, Praha 1998, s. 64 a 290.

⁵ Doc. JUDr. Jiří Havelka (1892–1964) byl 1. 12. 1938 – 15. 3. 1939 protektorátní ministr bez portfeje. V období 27. 4. 1939 – 25. 4. 1941 vykonával funkci ministra dopravy a zároveň též do 3. 2. 1940 zastával post náměstka předsedy vlády. Zároveň byl 1938–41 přednostou Kanceláře prezidenta. Havelka byl právník, spolupracovník Háchy a Krejčího dlouholetý známý, i když vztah mezi nimi nebyl podle Františka Weyra přátelský. FRANTIŠEK WEYR: Paměti 2, Brno 2001, s. 99–100.

⁶ VÍT MACHÁLEK: Prezident v zajetí, kapitola Getsemany, Praha 1998, s. 79. JAROSLAV KREJČÍ ML.: Mezi demokracií a diktaturou, s. 24.

⁷ JAROSLAV KREJČÍ ML.: Mezi demokracií a diktaturou, s. 14–15, 23, 184.

⁸ Vyznamenání dostal 17. 6. 1944 jako jeho první držitel po jeho založení. Viz DUŠAN TOMÁŠEK, ROBERT KVAČEK: Causa Emil Hácha, Praha 1995, s. 192.

⁹ JUDr. Ladislav Feierabend (1891–1969). Jako člen agrární strany byl od 4. 10. 1938 ministrem zemědělství. V této funkci napojen na domácí odboj, člen odbojového Politického ústředí, setrval v období Protektorátu Čechy a Morava až do 26. 1. 1940, kdy jej krátce nahradil J. Krejčí. Zanedlouho emigroval a stal se státním ministrem, od 1941 ministrem financí v exilové vládě předsedy Jana Šrámka. Po válce byl činný jako národní socialista a zapojil se do volební kampaně 1946. Komunistický tisk mu pro údajnou kolaboraci za činnost v protektorátní vládě hrozil obžalobou u Národního soudu.

Feierabend uvádí, že Krejčí byl krátce v lednu 1942 zatčen. Feireabend též Krejčího bránil u Beneše a tvrdil, že není kolaborant. Ladislav Feierabend: Paměti, svazek 4 Ve vládě v exilu 1, s. 100, svazek 5 Ve vládě v exilu 2 s. 89, 143, 145–146. Oba svazky vyšly ve Washingtonu D.C. 1965–68.

jičím náměstkem předsedy vlády až do 19. 1. 1942, kdy byl jmenován předsedou vlády. Tato vláda však již nesměla rozhodovat jako kolektivní orgán, scházela se jen výjimečně a fakticky jejím nejvýznamnějším členem byl ministr hospodářství a práce říšský Němec Walter Bertsch.

Krejčí počítal s prohrou Německa ve válce a přijal funkci premiéra z obavy nástupu Emanuela Moravce do této funkce. Věděl, že nemůže zabránit německým záměrům, ale chtěl klást překážky domácím zrádcům. Zabránil ve spolupráci s Háchou možnému nasazení protektorátního vládního vojska na východní frontě. Byl deprimován z důsledků atentátu na R. Heydricha a Benešovi jej zazlíval.¹⁰

Předsedou protektorátní vlády byl až do 19. 1. 1945, kdy byl z podnětu říšského státního ministra pro Čechy a Moravu Karl Hermanna Franka vyměněn za dosavadního náměstka předsedy vlády a ministra vnitra Richarda Bienerta.¹¹ Frank tímto krokem sledoval možnost dohovoru s Američany a Brity, neboť Bienert byl znám jako protirákouský odbojář a člen tajné protirákouské organizace Mafie.¹² Od 19. 1. 1945 byl Krejčí znovu náměstkem předsedy vlády Richarda Bienerta.

S prezidentem Háchou, svým předchůdcem ve funkci protektorátního premiéra Eliášem a profesorem Františkem Weyrem udržoval Krejčí úzké osobní vztahy. Krejčí i Hácha se snažili po zatčení Eliáše za něj intervenovat, dosáhli však jen odložení rozsudku.¹³ Krejčí nedoporučoval Háchovu zvažovanou abdikaci jako protest proti Eliášovu zatčení v září 1941, ale naopak cestu spolupráce s Němci v očekávání dílčích německých ústupků.¹⁴ Hácha Jaroslava Krejčího v politické závěti 1943 doporučil za svého nástupce v úřadu státního prezidenta protektorátu Čechy a Morava.¹⁵ Tuto možnost dříve v březnu 1941 Krejčí odmítl.

Po osvobození byl Jaroslav Krejčí zatčen v 11 hodin 12. 5. 1945. Národní soud v Praze jej s dalšími členy protektorátní vlády Richardem Bienertem (předseda a ministr vnitra), Adolfem Hrubým (ministr zemědělství a lesnictví), Jindřichem Kamenickým (minis-

tr dopravy a techniky) a Josefem Kalfusem (ministr financí)¹⁶ dne 31. července 1946 na základě obžaloby uznal vinným z toho že:

1. za války opatřoval nepříteli prospěch,
2. podporoval fašistické a nacistické hnutí, schvaloval a obhajoval tiskem, rozhlasem a na veřejných shromážděních nepřátelskou vládu na území republiky a jednotlivé nezákonné činy okupačních velitelství, úřadů a orgánů jim podřízených,
3. nařídil ve prospěch válečného úsilí Německa a jeho spojenců nucenou práci, přičemž tímto byli obyvatelé republiky donuceni pracovat v cizině a za okolností a na místech jejich života a zdraví nebezpečných. Při výkonu takových nařízení pak spolupůsobil.

Tím spáchal zločin proti:

1. státu dle § 1 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. ve znění zákona č. 23/1946 Sb. spáchaný zločinem vojenské zrady dle § 6 odst. 1 zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb.,
2. státu podporou nacistického hnutí a schvalováním nepřátelské vlády dle § 3 téhož dekretu,
3. osobám nařízením nucených prací ve prospěch Německa dle § 6 téhož dekretu.

Krejčí byl odsouzen podle § 1 odst. dekretu, první sazby se zřetelem na souběh několika zločinů dle § 34 trestního zákona k trestu odnětí svobody na 25 let, jedním tvrdým ložem čtvrtletně zostřeným a pozbytí občanské cti dle § 14 dekretu na dobu výkonu trestu. Krejčímu byla dána povinnost pět let odpykat trest ve zvláštním pracovním oddíle. Byl mu zabaven majetek v hodnotě jedné čtvrtiny celkového jmění.

Naopak soud zprostil Krejčího obžaloby že v době zvýšeného ohrožení republiky:

1. v zájmu Německa výkonem nařízení nebo správ-

¹⁰ JAROSLAV KREJČÍ ML.: *Mezi demokracií a diktaturou*, Olomouc 1998, s. 25.

¹¹ Richard Bienert (1881–1949) byl ministrem vnitra 19. 1. 1942 – 5. 5. 1945. Zároveň byl náměstkem předsedy vlády Jaroslava Krejčího 12. 3. 1942 – 19. 1. 1945 a posléze předsedou protektorátní vlády 19. 1. – 5. 5. 1945.

¹² MILOSLAV MOULIS, DUŠAN TOMÁŠEK: K. H. Frank, Praha 2003, s. 252.

¹³ Divizní generál Alois Eliáš (1890–1942) se stal 1. 12. 1938 ministrem dopravy, kteroužto funkci vykonával i v protektorátní vládě do 27. 4. 1939, kdy se stal protektorátním premiérem, a zároveň do 1. 7. 1939 řídil ministerstvo vnitra. Pro své spojení s odbojem a londýnskou vládou byl 27. 9. 1941 zatčen, 1. 10. 1941 odsouzen k trestu smrti a 19. 6. 1942 popraven. In memoriam 1946 povýšen na armádního generála.

¹⁴ VÍT MACHÁLEK: *Prezident v zajetí* s. 198 a 199.

¹⁵ Text je datován v Lánech 18. 9. 1943. Krejčí je označen jako první nástupce, pro případ nemožnosti je jako druhý označen Adolf Hrubý. Jako svědci jsou na listině podepsáni Augustin Popelka, Jan Fousek a Josef Kliment. Celá věc měla zabránit tomu, aby úřad prezidenta získal ministr školství a národní osvěty Emanuel Moravec. Viz DUŠAN TOMÁŠEK, ROBERT KVAČEK: *Causa Emil Hácha*, Praha 1995, s. 178. LADISLAV FEIERABEND: *Paměti*, svazek 7 *Soumrak československé demokracie*, Washington D.C. 1965–68, s. 31.

¹⁶ JUDr. Josef Kalfus (1880–1955) se stal ministrem financí 28. 3. 1936. Odstoupil 21. 7. 1937 na protest proti stále se zvyšujícím požadavkům svých kolegů na státní rozpočet. Dne 2. 10. 1937 byl znovu jmenován ministrem financí, funkci pak nepřetržitě vykonával až do konce Protektorátu Čechy a Morava. V procesu s členy protektorátní vlády byl Národním soudem uznán vinným, ale bylo upuštěno od trestu vzhledem k tomu, že podporoval rodiny vězňů. Spolu s J. Krejčím šlo o jediné dva předválečné ministry, kteří zůstali ve funkci po celou dobu okupace.

- ním rozhodnutím způsobil, že československému státu bylo odňato proti zákonu republiky z části jeho jmění,
2. nadřžoval a přispěl vykonání zločinu proti státu dle 1 retribučního dekretu¹⁷, jehož se dopustili prezident Emil Hácha a ministr zahraničí František Chvalkovský, zločinem prorady tím, že jako zmocněnci republiky porušili dne 15. 3. 1939 v Berlíně své povinnosti při jednání s cizí mocí, ač věděli, že tím porušují důležitý zájem republiky,
 3. v zájmu nepřítelů a využívající situace přivoděné nepřátelskou mocí udal příslušníky četnické stanice v Dřevohosticích.

Soudní proces začal koncem dubna 1946 za pozornosti veřejnosti. Ostře proti obžalovaným vystupoval komunistický a sociálně demokratický tisk. Národní soud stál před úkolem posoudit vinu obžalovaných za jejich skutky, ale též před úkolem ohodnotit celou pomnichovskou politiku. Atmosféru procesu dokresluje prohlášení komunistického ministra informací Václava Kopeckého, že posuzovat protektorátní vládu nelze z hlediska osobních vlastností a charakteru jednotlivých členů, ale historicky ve světle osudového rozhodování o bytí a nebytí Československa¹⁸.

Ve prospěch obžalovaných vypovídal fakt, že při některých činech použili své postavení k zmírnění následků okupace a předejití přímého německého násilí. Především se český a moravský venkov zastával A. Hrubého, který jej uchránil před mnohými německými zásahy¹⁹. Na tom byla založena obhajoba, poukazovalo se na působení členů protektorátních vlád ve prospěch československé věci – generála A. Eliáše, ministra Ladislava Feierabenda i státního prezidenta Emila Háchy, který byl až do 1941 ve spojení s prezidentem Benešem. Ve prospěch J. Krejčího svědčil jeho syn Jaroslav, který byl jako sociální demokrat zapojen do odboje a jehož otec o jeho protiněmecké činnosti věděl. Krejčí v březnu 1939 zařídil vystěhování dvou Židů do zahraničí – Williho Schenka a jeho bratra. Ivan Dérer a Jaroslav Vašata svědčili v Krejčího prospěch o jeho podílu na propuštění 70 sokolských funkcionářů z Osvětimi a zachránění Bílkovy galerie před záborem. Krejčí rovněž zachránil před koncentračním táborem spolužáka svého syna Vladimíra Matase.²⁰

Obžaloba vytkla členům vlády, kteří byli ve funkci v březnu 1939, Krejčímu a Kalfusovi, že vláda nedala pokyn k likvidaci výzbroje a výstroje českosloven-

ské armády. Krejčímu a Kalfusovi se vyčítalo, že jako členové vlády druhé Československé republiky setrvali v protektorátní vládě a tím s prezidentem Emilem Háchou vytvořili možnost, aby Němci obsazení republiky a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava vydávali za legální akt a ohrozili londýnskou emigraci hlášanou kontinuitu Československa a Benešova prezidentství. To bylo v rozporu s tím, že sám prezident Edvard Beneš vzkázal do Prahy po studentských nepokojích v listopadu 1939, aby protektorátní vláda neodstupovala.

Po vynesení rozsudku, který byl pokládán za mírný, vznikly nepokoje útočící na soudcovskou nezávislost. Bývalá povstalecká Česká národní rada zorganizovala 23. 8. 1946 protestní manifestaci, zvláště komunisté žádali cestou mimořádného retroaktivního zákona revizi procesu. K rozsudku byla nucena zaujmout prohlášením stanovisko vláda, v němž odmítla útoky na nezávislost soudů, ale zároveň zaujala „nekompromisně odmítavé stanovisko k politické vině“, jíž rozsudek neodpovídal. K jeho změně však nedošlo ani po únorovém převratu 1948.

Po rozsudku byl Krejčí z iniciativy ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny přeložen na statek, kde byly mírnější podmínky věznění. Po únoru 1948 byl vězněn na Mírově a v Leopoldově. Zemřel na Pankráci v Praze 18. 5. 1956. Tělo Jaroslava Krejčího bylo zpopelněno a popel předán jeho manželce Zdence, která jej měla ve svém bydlíšti až do své smrti 9. 4. 1976. Po jejím úmrtí byl spolu s jejím rozptýlen na rozptylové loučce Vinohradského hřbitova v Praze.²¹

Majetek Krejčího byl fakticky celý zabaven a to včetně části manželky, např. velký venkovský dům v Ládví u Prahy, byt byl po určitou dobu ponechán v užívání rodiny. Za tuto neoprávněně zabavenou část majetku byla synu Jaroslavovi po r. 1990 vyplacena paušální náhrada 60 000 Kč.²²

Je těžké hodnotit činnost Jaroslava Krejčího v době okupace. Zvláště se zřetelem na poznatek, že po každém politickém převratu se objevují žalobci a soudci, kteří svým radikálním hodnocením minulosti druhých chtějí zakrýt tu svou, anebo uspokojit vlastní ambice. Krejčí, který po celou válku zastával význačné funkce, byl odpovědný za skutečnost, že svou osobu dal do služby nepřátelské moci a setrval v ní v době, kdy po tragédii Lidic i svých kolegů z Masarykovy univerzity (prof. Jan Vážný) věděl, co je jejím obsahem. Ambicióznost Krejčího kritizoval i nejvýznamnější profesor Právnické fakulty v Brně František Weyr, který

¹⁷ Dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

¹⁸ Rudé právo 2. 7. 1946.

¹⁹ Ovšem nakonec byl Adolf Hrubý, původně rolník, potrestán nejpřísněji – doživotím. Hrubý byl ministrem zemědělství a lesnictví 19. 1. 1942 – 5. 5. 1945.

²⁰ JAROSLAV KREJČÍ ML.: Mezi demokracií a diktaturou, s. 25–26, 30, 148.

²¹ Datum, místo úmrtí a údaje o rozptýlu sdělil autorovi syn Jaroslav.

²² JAROSLAV KREJČÍ ML.: Mezi demokracií a diktaturou, s. 144–145.

si vážil Krejčího právně teoretických názorů a vytvořil se mezi nimi bližší vztah.²³ Krejčí Weyra ochraňoval před zatčením gestapem, byť i Weyr byl na několik týdnů 1943 zatčen. Weyr nikdy nesouhlasil s jeho poválečným odsouzením, byl mu vděčný za ochranu před Němci a Krejčího působení v protektorátní vládě hodnotil tak, že se stal obětí fascinujícího vlivu síly německé armády a domnělého organizačního talentu německého národa.²⁴

Dle syna byl Krejčí zdrčen mnichovskou zradou. Později, zvláště po vstupu Sovětského svazu do války, předpokládal porážku Německa a restauraci předmnichovských poměrů. Svou úlohu spatřoval v umírňování protičeských akcí německých úřadů a v přípravě předání moci Benešově vládě, o což se neúspěšně pokusil za Pražského povstání jeho nástupce ve funkci premiéra Bienert.²⁵ Krejčí nepochopil, že v politice nemůže být neutrálním odborníkem. O naivismu Krejčího svědčí jeho úvahy před koncem války, zda bude vítat prezidenta Edvarda Beneše on jako předseda Ústavního soudu či předseda vlády Bienert.²⁶

Jaroslav Krejčí byl jedním z našich nejvýznamnějších meziválečných právních konstitucionalistů, a veškeré vědecké hodnosti, včetně profesury, mu byly uděleny na základě rozsáhlé vědecké práce. Krejčí mohl své vědecké poznatky uplatnit v praxi na prezidiu ministerské rady, Ústavním soudu a jakožto ministr spravedlnosti.

ČINNOST NA MASARYKOVĚ UNIVERZITĚ

Jaroslav Krejčí byl přívržencem normativní teorie právní neboli brněnské právnické školy Františka Weyra a považoval se za Weyrova žáka. Byť mu tento postoj vynesl odstup pražské právnické fakulty.²⁷ Na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně se stal soukromým docentem ústavního práva. Následně bylo vedeno u Ministerstva školství a národní osvěty krátké řízení, neboť původně zapsaný obor československé ústavní právo Krejčí považoval za zúžení oboru. Habilitační přednášku přednesl 7. 3. 1936 na téma *Problém soudní kontroly tzv. actes de gouvernement*. V zimním semestru školního roku 1936–37 přednášel „Kontroly a záruky právního výkonu státních funkcí“. Docentem se stal v době, kdy již měl za sebou publikaci deseti samostatných monografií, byl známým československým konstitucionalistou a autoritou v oblasti ústavního práva. Krátce po získání docentury byl

na návrh profesorského sboru (10 pro, nikdo proti) 31. 1. 1938 jmenován prezidentem republiky mimořádným bezplatným profesorem Masarykovy univerzity, neboť profesně setrval na prezidiu ministerské rady v Praze. V letním semestru 1937–38 přednášel jednu hodinu týdně o zákonodárném řízení pro třetí ročník. Vzhledem k pracovnímu zaneprázdnění obdržel od Ministerstva školství a národní osvěty mimořádnou dovolenou z povinnosti přednášet v zimním semestru 1938–39. Dne 13. 9. 1939 byl profesorským sborem (10 pro, 1 proti) schválen návrh prezidentovi na jmenování Jaroslava Krejčího řádným bezplatným profesorem. Vzhledem k uzavření vysokých škol k tomu již nedošlo.

Po válce se profesorský sbor Masarykovy univerzity 12. 5. 1945 usnesl, že J. Krejčího nepovažuje za člena sboru. Věc pak byla řešena disciplinárním žalobcem prof. Hynkem Bulínem a disciplinární komisí Masarykovy univerzity ve složení předseda prof. Jaroslav Pošvář, členové prof. Josef Zahradníček, prof. Bohumil Kučera, prof. Bedřich Frejka, která 21. 5. 1947 jednohlasně rozhodla propustit Krejčího z úřadu. Již dříve byla na neveřejném zasedání komise 10. 10. 1945 vyslovena suspenze J. Krejčího pro podezření z hrubého porušení úředních povinností a jednání hrubě porušujícího čest a vážnost stavovskou. Na základě rozsudku Národního soudu Jaroslav Krejčí podle 15 odst. 1 a 2 dekretu č. 16/1945 Sb. ztratil veřejnou službu, hodnosti a funkce, včetně akademických hodností a způsobilosti k opětovnému nabytí. Pozbyl tedy i profesorského úřadu na Masarykově univerzitě.

DÍLO

Knižní prvotinu „Moc nařizovací a její meze“ z r. 1923 věnoval Krejčí problému mezi nařizovací moci podle nové československé ústavy. Zda může vláda na základě zákonného zmocnění parlamentu vydávat ve výjimečných případech nařízení měnící zákon (contra legem) anebo nařízení upravující oblast zákoně dosud neupravenou (praeter legem). Diskuze se vedla o zákonu č. 337/1920 Sb., kterým se vláda zmocňovala činit opatření k úpravě mimořádných poměrů způsobených válkou, a k nálezu Ústavního soudu z 7. listopadu 1922 o opatření Stálého výboru z 23. července 1920 č. 450 o inkorporaci Vitorazska a Valčicka. Ústavní soud v odůvodnění vyslovil právní názor, že zákony nebo opatření Stálého výboru zmocňující vládu k vydávání nařízení tam, kde by bylo třeba zákona,

²³ Navštěvovali se na Weyrově letním bytě na Podlesí v Postupicích na Benešovsku (1937–42) a Krejčího vile v Ládvi u Benešova. FRANTIŠEK WEYR: *Paměti 1*, Brno 1999, s. 430 a *Paměti 2*, Brno 2001, s. 100, 424, 453.

²⁴ Podle Weyra měl Krejčí osobní souhlas K. H. Franka k poslechu zahraničního rozhlasu. FRANTIŠEK WEYR: *Paměti 3*, Brno 2004, s. 20, 27, 33, 36.

²⁵ Po celou dobu války neměl Krejčí ani další ministři protektorátní vlády ochranku. JAROSLAV KREJČÍ ML.: *Mezi demokracií a diktaturou*, s. 37.

²⁶ VÍT MACHÁLEK: *Prezident v zajetí*, s. 291.

²⁷ FRANTIŠEK WEYR: *Paměti 2*, Brno 2001, s. 62, 99–100.

jsou protiústavní. Toto stanovisko napadl spoluvůrce ústavy prof. Jiří Hötzl odkazem na francouzskou právní praxi a částečně odkazem na minulou skutečnost rakouskou.

Jaroslav Krejčí podpořil stanovisko Ústavního soudu právě odkazem na francouzské právní konstitucionalisty L. Esmeina a L. Duguita i poukazem na neúspěch vládní předlohy zmocňovacího zákona předložené francouzskému parlamentu Briandovým kabinetem v době přímého ohrožení státu r. 1916. Bývalou rakouskou praxi odmítl jako monarchistickou, kdy panovník jako držitel veškeré státní moci může být omezen jen, jestliže to ústava výslovně stanoví. Jiná situace je v republice. Na podporu uvádí omezení nařizovací moci ústavou Rakouské republiky²⁸. Jaroslav Krejčí vychází z předpokladu, že lid je držitelem veškeré státní moci v Republice československé²⁹. Ústavní listina dále určuje, kterým orgánům svrchovaný lid jakou část své moci postupuje. Přidržuje se tak Esmeinova stanoviska, podle něhož není parlament vlastním zákonodárným práva, ale to je pouze jeho funkcí.³⁰ Parlamentu bez souhlasu lidu nepřisluší dále své právo postupovat. Každé zmocnění vlády k zasahování do zákonodárné oblasti je protiústavní, jestliže není dáno samotnou ústavou anebo jiným ústavním zákonem. V takovém případě již nejde o delegaci parlamentem, ale přímo držitelem svrchované moci – lidem. Za použití znění § 55 Ústavní listiny Krejčí odmítá, aby vláda nařízením upravovala oblasti, které dosud zákon neupravuje. V případě jazykového zákona, kterého se Hötzl dovolává a který zmocňoval vládu, aby nařízením po dobu pěti let, bude-li to potřeba pro nerušený výkon veřejné správy, stanovila výjimky z jeho znění³¹, Krejčí toto zmocnění považuje za přípustné, aniž by bylo precedentem pro sporný zákon 337/1920 Sb., odkazem na ustanovení činící tento zákon součástí ústavy³².

Krejčí si byl vědom významu noetické výzbroje a metodické soustavnosti. Ve svých spisech podává především kritický přehled o tom, jak se teorie a praxe cizích právních řádů vypořádává s tématem, a pak přejde k výkladům, které se týkají československého práva a literatury. Tento způsob používá ve spisech Promulgace zákonů, Delegace zákonodárné moci v moderní demokracii, Základní práva občanská a rovnost před zákonem, Problémy právního postavení hlavy státu

v demokracii aj. Zde Krejčí vychází z obecnější formulace a směřuje ke konkrétnímu řešení. Krejčí uvádí ze zahraniční literatury převážně díla německá a francouzská. V každém spise je náležitý přehled použitého materiálu. V jeho díle je patrný posun od tradiční právní teorie k normativní nauce (Zásada právnosti státních funkcí a zásada zákonnosti správy, Principy soudcovského zkoumání v právu československém).

V Principech soudcovského zkoumání zákonů se Krejčí zabývá obtížnými pojmy neplatného zákona a absolutní či relativní zmatečnosti právních, zejména legislativních aktů. Podle svého zvyku pojednává nejprve obecně o absolutní a relativní zmatečnosti³³ a pak použije pozitivně právních ustanovení československé ústavy a zákona o Ústavním soudu³⁴, vycházejíc zejména z normativní teorie. Konstatuje, že rozdíl absolutní a relativní zmatečnosti spočívá v tom, že akty absolutně zmatečné nejsou vůbec žádnými akty a mluvit o nich je *contradictio in adjecto*³⁵ a není třeba jejich vadnost státním orgánem konstatovat. Upozorňuje však, že je nsnadné stanovit, kde končí relativní zmatečnost a nastává absolutní³⁶. Relativně zmatečné akty musejí být příslušným orgánem zrušeny. Krejčí tvrdí, že obyčejné zákony prohlášené ústavním soudem za neplatné jsou jimi na základě čl. 1 uvozoovacího zákona k ústavní listině *ex tunc*, kdežto podle § 20 zákona o Ústavním soudu lze zrušený zákon prohlásit za neplatný *ex nunc*. Avšak většina odborníků (Weyr) již tehdy považovala zmíněné ustanovení uvozoovacího zákona vedoucí k účinkům pouze *ex nunc* a nevykládala je na rozdíl od Krejčího v rozporu s § 20 zákona o Ústavním soudu.

Obdobný problém je řešen ve spise Zásada právnosti státních funkcí a zásada zákonnosti správy, kde Krejčí řeší otázku, zda zákon odporující ústavě je protiprávní při existenci pozitivního ustanovení příkazujícího pokládat takový zákon za platný. Krejčí dále rozebírá otázky normativní možnost nezměnitelnosti ústavy a právního řádu vůbec³⁷. Polemizuje zde s Carlem Schmittem³⁸ o rozdílu pojmu ústava a ústavní zákon. Krejčí odmítl Weyrovo stanovisko³⁹ o nemožnosti nezměnitelných norem. Weyr později své stanovisko poopravil, že to záleží na tom, zda-li posledním článkem řetězu je norma (nezměnitelnost je samozřejmá) či normotvůrce (o nezměnitelnosti nelze hovořit).

²⁸ Čl. 18 Ústavy Rakouské republiky z 10. 11. 1920.

²⁹ § 1 odst. 1 Ústavní listiny uvozené zákonem č. 121/1920 Sb.

³⁰ L. ESMEIN: *Éléments de droit constitutionnel*, 6. vydání, str. 682n.

³¹ § 8 zákona č. 122/1920 Sb., jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé.

³² § 129 Ústavní listiny.

³³ J. KREJČÍ: *Principy soudcovského zkoumání zákonů*, Praha 1932, část všeobecná, 2. kapitola.

³⁴ Zákon č. 162/1920 Sb., o Ústavním soudu.

³⁵ tamtéž, s. 45.

³⁶ tamtéž, s. 51.

³⁷ J. KREJČÍ: *Zásada právnosti státních funkcí*, Praha 1931, s. 49n.

³⁸ FRANTIŠEK WEYR: *Základy filozofie právní*, s. 105 a 106.

³⁹ J. KREJČÍ: *Právní jevy v čase*, Praha 1937, s. 93n.

V kapitole Materiální určení zákona ústavou a vnitřní náležitosti zákona Krejčí prohlašuje sporné pravidlo, že abstraktnost a konkrétnost norem by mohla být kritériem pro rozlišování pojmů zákonodárné a výkoné funkce.

Výjimkou z konstitucionalistických spisů je teoretická studie Právní jevy v čase z roku 1937. Nejprve se autor zabývá vztahem mezinárodního a vnitrostátního práva, jednotností právního řádu a problémem recepce. Na pozadí recepce rakouského a uherského práva Československou republikou se Krejčí vyjadřuje k problému, zda se recipovaná norma prostě přejímá či zda je takovou normu nutno pokládat za normu sice textově identickou, ale formálně právně novou vzniknuvší ke dni recepce. S poukazem na nutnost aplikace pravidla „zákon pozdější ruší dřívější“ trvá na nutnosti nenablízet na recipované normy jako na nově vzniklé, nýbrž na kontinuitní v rámci recipovaného právního

řádu, což je částečně polemické vůči stanovisku Weyrovi. V dalších dvou kapitolách se Krejčí zabývá delegačními souvislostmi, dobou platnosti právních jevů i závislostí působnosti právních jevů na podmiňujících právních jevech.

V pracích publikovaných v druhé polovině 30. let 20 st. v Poctě F. Weyrovi – Moc vládní a výkonná jako ústavodárce a zákonodárce podává výklad ústavního zmocňovacího zákona č. 330/1938 Sb. V příspěvku do Pocty J. Kallaba – O nezměnitelnosti tzv. základní normy se Krejčí zabýval některými základními právně logickými pojmy státovědeckými, především vztahem mezi původní normou v právně logickém smyslu a původní normou pozitivní. I v poslední knižní práci Zmocňovací zákon a ústavní soud se věnoval tradičnímu tématu – vztahu prvotních a druhotných norem právního řádu a možnostem delegace k vydávání prvotních právních norem.